

Utskrift 12

Det tolfte numret av Utskrift är en vänbok till arkeologen, tecknaren och humanisten Lennart Lundborg, som fyller 80 år i år. Bokens titel är hämtad från en vägs skylt som återfinns i en av Lennarts serieteckningar. Enligt konstnären själv godkändes skylten aldrig av Vägverket!

KULTURMILJÖ
HALLAND

Kulturmiljö Halland
Bastionsgatan 3, 302 43 Halmstad
035-19 26 00 kansli@kulturmiljohalland.se

ISBN 91-85720-48-8
ISSN-1102-7290

UTSKRIFT 12

HATT AV FÖR FORNMINNE

Stiftelsen Hallands Länsmuseum Kulturmiljö Halland

LENNART LUNDBORG

80 år

Utskrift 12

Hatt av för fornminne

LENNART LUNDBORG 80 ÅR

Redaktör:
Erik Rosengren

UTSKRIFT GES UT AV STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER, KULTURMILJÖ HALLAND.

DETTA ÄR NR 12 I EN LÖPANDE SERIE.

REDAKTÖR: ERIK ROSENGREN.

BOKEN HAR TRYCKTS MED BIDRAG FRÅN LÄNSSTYRELSEN I HALLANDS LÄN.

TRYCKT AV ELANDERS FÄLTH & HÄSSLER, MÖLNLYCKE 2011.

LAYOUT OCH OMSLAG: ANDERS ANDERSSON.

KARTOR UR ALLMÄNT KARTMATERIAL © LANTMÄTERIET, ÄRENDE NR Ms2006/02316.

© 2011 KULTURMILJÖ HALLAND OCH RESPEKTIVE FÖRFATTARE.

FÖRFATTARNA ANSVARAR SJÄLVA FÖR ARTIKLARNAS INNEHÅLL.

ISSN 1102-7290

ISBN 91-85720-48-8

INNEHÅLL

<i>Erik Rosengren</i> Grattis, Lennart!	I
<i>Tore Artelius</i> Mannen med guldörhänget	5
<i>Lena Bjugger</i> Lennart som historisk arkeolog	19
<i>Lennart Carlie</i> ”Jag kommer ihåg Sund i Säffle 1959.” En värmländsk järnålderslokal med genklang i halländsk fältarkeologi.	23
<i>Alf Ericsson</i> Kvarnsvin	33
<i>Joakim Goldbahn</i> Halländska hundöron	39
<i>Monica Bülow Björk</i> Ett brev	53
<i>Leif Häggström</i> Människans djur i halländsk bronsålder	55
<i>Ola Kadefors</i> Svärdet i stenen	61
<i>Linn Mattsson</i> Stenkistor under hög i södra Halland	75
<i>Jörgen Streiffert</i> Mellanmesolitiska överlagrade boplatslämningar vid Varberg	83

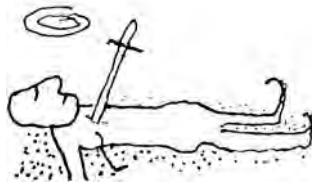
Viktor Svedberg
Tankar om det historiska havsfisket i södra och mellersta Halland 91

Stina Tegnbed
En betraktelse av Lennart Lundborgs serievärld 99

Per Wranning
Ett svärd på vift eller Stormannen som bytte hemvist 107

Serier av Lennart Lundborg 113

Per Wranning

Ett svärd på vift eller "Stormannen som bytte hemvist"

Skulle man sätta sig och gå igenom all arkeologisk litteratur, alla artiklar och rapporter kring Hallands förhistoria skulle man med största sannolikhet ganska snart finna två ständigt återkommande "biblar" som till antalet referenser och citat utkristalliseras gentemot allt annat publicerat material. Den ena är förstas Lennart Lundborgs licentiatavhandling *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar i södra Halland* (Lundborg 1972), den andra, *Hallands forntid* (Arbman 1954), är författad av ingen mindre än Lennarts handledare, professor Holger Arbman. Arbmans drygt tvåhundra sidiga bidrag ingår i bokverket *Hallands Historia*, vilket initierades och utgavs av Landstinget i Halland år 1954. Utan att tveka på målet vågar jag påstå att detta är de två böcker alla vi yrkesverkssamma arkeologer i länet oftast haft skäl att återkomma till och citera.

Holger Arbman var född 1904 i Bettna i Flens kommun – med andra ord i samma landsända som Lennarts uppväxttrakter – och var professor i Nordisk och jämförande fornkunskap vid Lund Universitet under åren 1945-1968. Ett snabbsök på Arbman på Libris avslöjar en imponerande mängd skrifter från och med år 1931 och därefter ett uppenbarligen oförtrutet högt publikations-tempo under hela yrkeskarriären.

Jag tror knappast att någon nuförtiden skulle vara redo att på egen hand summera kunskapsläget kring länets forntid på ett så uttömmande och heltäckande sätt som Arbman gjorde. Den uppgrävda mängden material och den samlade kunskapen om vår förhistoria har förstas svällt enormt under dessa snart sextio år och är i det närmaste omöjligt att övergreppa sakligt korrekt för en enda person.

Inte desto mindre var Holger Arbmans bidrag om Halland ett imponerande arbete som i mångt och mycket står sig än. Nu var dock inte heller Arbman helt ensam i sitt arbete, utan hade hjälp av ett antal lokalt verksamma uppgiftslämnare, däribland dåvarande museiintendenter och folkskollärare. Det är med andra ord mer än förklarligt om någon enstaka felaktig uppgift skulle ha råkat halka med.

För några år sedan fann jag av en slump ett sådant fel som hade smugit sig in i texten. Ett enda föremål, en detalj i det stora hela, men likväl värt att uppmärksamma, då minsta lilla fel i ett så, under årens gång flitigt citerat verk, lätt kan

Bild © Hallands Konstmuseum. Foto: Jan Svensson

tendera att växa sig till en vedertagen sanning. Föremålet i fråga är det folkvandringstida svärdsfästet från Falkenberg.

I en artikel om den folkvandringstida ringknappen av guld från Lejeby i *Utskrift 7* diskuterade jag kring möjligheten att folkminnet – om än i gravt förvanskad form – kunnat leva kvar kring en person, en plats eller händelse i drygt femtonhundra år (Wranning 2003). Föreliggande bidrag kan lite skruvat sägas påvisa raka motsatsen – hur en enda felkälla lätt förvanskar verkligheten och snabbt anammas som en sanning. Folkminnet framstår därmed i det närmaste som obefintligt, eller i alla fall betydligt kortare än en mansålder. Följden av det hela blir att föremål med oavsiktligt felaktigt angivna fyndomständigheter förblir felplacerade och nya teorier och aspekter vävs kring personer, platser eller händelser som sannolikt aldrig funnits – åtminstone inte där och då.

Förvirrande och raljerande? Låt oss stanna upp och ta det hela från början.

En morgon hösten 2001 när jag läste lokaltidningen föll mina ögon på en artikel om en planerad nybyggnation i kvarteret Trädgården i Falkenbergs innerstad. Någonstans långt borta i bakhuvudet erinrade jag mig svagt att jag en gång läst eller hört om någon form av praktfynd inom detta kvarter, vilket fick den inneboende arkeologipolisens varningsklocka att börja ringa. Detta måste kollas upp och meddelas så att ärendet kunde tas upp för någon form av antikvarisk kontroll. Väl på jobbet kunde dock fornminnesinventeringen upplysa om att inget fanns registrerat inom kvarteret i fråga. Minnet gnagde vidare. Var det inte det där förgyllda folkvandringstida svärdsfästet med horndetaljer som härrörde här ifrån? Eller var det kanske rentav den där vikingatida parerstängen i silver som så ofta figurerar i artiklar kring länets vikingatida stormän och centralplatser? Nej parerstängen kunde snabbt avskrivas efter en koll i SHM's digitala tillväxt. Fyndet (SHM6214) hade påträffats ”i ån” (förmodligen Ätran) och lämnats in som gåva av ”Herr doktor H Hofberg” år 1878.

Men det folkvandringstida svärdet då? Det med en trekantig förgylld silverknapp med djurornamentik, vars utformning Arbman menade kom utifrån, antingen från England eller Frankrike. Var någonstans var det hittat? Svärdet uppges av Arbman tillhöra Hallands museum, men något inventarienummer anges ej. Detta visade sig ställa till ett problem, för trots att fyndet är flitigt förekommande i en uppsjö av artiklar, avhandlingar och böcker så verkar det alltid

vara just Arbman man hänvisar till, med följderna att ingen någonstans uppger svärdets inventarie-nummer.

Jag vände mig till länsmuseum i Halmstad, där man först ställde sig helt frågande. Något sådant föremål var det nämligen ingen där som alls kände till. Efter mycket om och men och en heroisk jakt i magasinet återfann i alla fall museets dåvarande magasinansvarige Kjell Engbladh fyndet liggandes i en back för lösfynd med okänd fyndort. Vad

som inte hade framgått av fotot i Arbmans artikel var att svärdsfästet hade varit trasigt i tre delar och nu var ihoplimmat. Vem det än var som hade lagat fyndet en gång i tiden så hade han eller hon tyvärr inte tagit hänsyn till den en gång prydligt angivna HM-numreringen på svärdsfästets brottytor. Efter att delarna hade fogats samman var det enda som nu syntes av numreringen ...41a.

Ungefär i detta läge började jag misströsta, men tack och lov finns det människor som är betydligt mer envisa än jag. Efter ytterligare en omgång heroiskt detektivarbete, denna gång utförd av antikvarie Annelie Adamsson i museets liggare så fick vi napp. Den fjortonde juli 1938 hade ett nyinlämnat svärdsfäste i tre delar skrivits in i museets liggare och registrerats med HM-nummer 13241a-c. Bingo!

Konstigt nog har fyndet uppenbarligen inte rönt något större intresse eftersom det överhuvudtaget inte omnämns i museets dåvarande årsbok *Vår Bygd*, inte ens under den årligen återkommande rubriken *Museernas nyförvärv*, där det mest intressanta bland det gångna årets nytillkomna föremål presenteras. HM13240, Kristusfigur till triumfkrucifix, deposition från Torups församling avlöses här i rask följd av HM13243, Underkjol från Laholms landsförsamling, gåva av majorskan Maria Döös, Halmstad och om HM13241 nämns som sagt inte ett knyst. Mig veterligen förblir det nyförvärvade fyndet helt oomnämnt i

sexton år, ända fram till Arbman redovisar det i sin artikel.

Vi vet inte exakt hur, när, varför eller av vem misstaget görs, men i detta sammanhang är det inte heller det viktiga. Förmodligen sker dock sammanblandningen i samband med sammanställningen av fakta till Arbmans artikel. Hade man återvänt till liggaren och läst hela den införda texten där så hade det troligen inte heller funnits någon anledning för mig att skriva denna artikel. Efter fyndnummer, datum för inskrivning samt en kort beskrivningen av föremålet följer upphittarens namn och adress, byggnadsarbetare Ludvig Nilsson, Klovstensvägen 3 i Falkenberg. Därefter följer kommentaren att Nilsson uppger att han funnit svärdsfästet på 1,25 meters djup vid kustrsanatoriet i Apelviken. *Apelviken?* Döm om min förvåning! Fyndet hade alltså gjorts i Varberg och inte alls i Falkenberg som alltid tidigare antagits.

Det framgår tyvärr ingenting om fyndkontexten och vi vet inte heller om Ludvig Nilsson hade gjort fyndet nyligen eller om han hade haft det i sin ägo en längre tid innan han överlämnade det till museet. Nya byggnationer och förändringar skedde i stort sett kontinuerligt vid Apelvikens kustrsanatorium (Källgård & Peterson 2004), så det har därför inte heller gått att spåra någon rimlig fyndplats kopplad till fyndår. Jag har dock funnit att Falkenbergsfirman Bygg-Bröderna utförde ett flertal arbeten inom sanatoriet under åren 1927-1939 (Bengtsson 1994:12). Om det var här falckenbergaren Nilsson var anställd så kan fyndet förslagsvis möjligen ha gjorts i samband med bygget av Paviljong I år 1934-35, vid anläggandet av utfartsväg 1936-38 eller vid uppförandet av två bostadshus för familjer och underläkare 1937-38. Förutom de kustnära gravröena RAÄ 3:1, 4:1 och 5:1 på höjderna omedelbart söder och väster om sanatorieområdet finns inga som helst registrerade lösfynd eller lämningar i det direkta närområdet som kan bidra med några ledtrådar.

Av allt att döma har alltså upphittarens hemort på något sätt råkat sammanblandas med fyndorten och därmed var misstaget ett faktum – det förmodade importfyndet hade i ett slag flyttat tre mil söderut till Falkenberg. Med dessa rader hoppas jag därför nu kunna bidra till att återställa ordningen och bringa fyndet norrut på nytt, så att det i framtida publikationer kan markeras med sin rättmätiga fyndplats i kustbandet strax söder om Varberg. Falkenbergs centralortsindikerande omland skall inte på något sätt förringas – men något folkvandringstida svärdsfäste har alltså tyvärr aldrig hittills påträffats här.

Och hur var det då med kvarteret Trädgården i Falkenberg? Det visade sig

Per Wranning

förstås att även mitt eget mannaminne var både beklagligt svagt och helt felaktigt ute.... Men på köpet fick jag mig en liten detektivhistoria med oväntad lösning till livs! 🌸

Referenser

- Arbman, H. (1954). Hallands forntid. *Hallands historia, del 1. Från äldsta tid till freden i Brömsebro 1645*. Hallands läns landsting. Halmstad
- Bengtsson, E. (1994). *Bygg-Bröderna – Så byggde vi Falkenberg och Halland*. http://www.byggbroderna.com/bilder/BB_HISTORIAwebb.pdf
- Källgård, B. & Peterson, A. (2004). *Apelviken – från kustsanatorium till kurort*. Hembygdsföreningen Gamla Varberg. Varberg
- Lundborg, L. (1972). *Undersökningar av bronsåldershögar och bronsåldersgravar I södra Halland. Höks, Tönnersjö och Halmstads härad under åren 1854-1970*. Hallands Museum 2. Halmstad
- Wranning, P. (2003). "Den starke Ahladräng" – eller när sagan snuddar sanningen. I: Rosengren, E. (Red.). *Utskrift 7*, s. 86-91. Halmstad